

บทที่ 1

บทนำ

1.ความเป็นมาและความสำคัญของรำจួយฉาย

จួយฉาย ตามรูปศัพท์ คำว่าจួយ เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง กลิ่นหอมลอยตามลมมากระทบจมูก, ควันหรือไอที่พุ่งขึ้นเรื่อยๆ เรียก ควันจួយ, ลิว, คล่องแคล่ว เช่น ไปจួយ เดินจួយ คำว่าฉาย เป็นคำนาม หมายถึง เงาม ที่ร่ม ราชาศัพท์เรียกกระจกส่องหน้าว่า “พระฉาย “ เป็นคำกริยา หมายถึง ส่องออกไป, สดใส กลิ้งให้เสมอ, ฉายให้เสมอ เป็นคำแสดง หมายถึง อวด คำว่าจួយฉาย เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง เดินกรีดกรายอย่างเจ้าชู้ เป็นคำนาม หมายถึง ชื่อเพลงร้องและทำรำชนิดหนึ่ง, ท่าละครชนิดหนึ่ง คือ จួយฉายเข้าวัง¹

รำจួយฉาย จัดเป็นการรำเดี่ยวชนิดหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ไทย หมายถึงการรำที่ใช้ผู้แสดงหญิงหรือชายเพียงคนเดียว แสดงในบทบาท ของตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ หรือตัวลิง ซึ่งผู้ที่แสดงรำจួយฉายมักจะต้องเป็นตัวเอกในตอนนั้นๆ เช่น รำจួយฉายพราหมณ์ รำจួយฉายเบญจกาย รำจួយฉายทศกัณฐ์สังสวน และรำจួយฉายหนุมานแปลง เป็นต้น ซึ่งใช้ทำรำตามขนบนิยม ของนาฏศิลป์ไทยตามบทร้องและทำนองเพลง โดยคำนึงถึงการแต่งกาย และองค์ประกอบของเวที อันได้แก่ ฉาก แสง เสียง อุปกรณ์การแสดงบนเวที โดยมีจุดมุ่งหมายของการแสดงรำจួយฉายดังนี้

- 1.เพื่อใช้แสดงอวดฝีมือ และชั้นเชิงการรำรำของตัวละคร
- 2.เพื่อให้ประกอบการแสดงโขน หรือละคร
- 3.เพื่อให้เป็นการแสดงเบิกโรง

รำจួយฉายที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมี 3 แบบ คือ

---

¹ มานิต มานิตเจริญ , พจนานุกรมไทย (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บำรุง
สานส์, 2534) , หน้า 278 – 280.

* ระเบียบแบบแผนที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ เช่น การยิ้มต้องใช้มือซ้ายจับที่ปาก หรือเมื่อกล่าวถึงตนเอง ต้องใช้มือซ้ายจับเข้าอก เป็นต้น

1. รำดูดย้าย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รำดูดย้ายเต็ม คือ รำดูดย้ายที่เต็มรูปแบบ โดยปกติจะมีบทร้องเพลงดูดย้าย และบทร้องเพลงแม่ศรี อย่างละ 2 บท (หรืออาจมีบทร้องมากกว่านี้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของรำดูดย้ายชุดนั้นๆ)

2. รำดูดย้ายตัด คือ รำดูดย้ายที่ตัดบทร้องในเพลงดูดย้าย และเพลงแม่ศรีให้สั้นลงเพื่อให้เหมาะสมกับโอกาส และเวลาของการแสดง

3. รำดูดย้ายพวง คือ รำดูดย้ายที่ตัดช่วงที่มีปีเปาเลียนเสียงร้องออก

การรำดูดย้ายนั้น ผู้รำจะต้องเป็นตัวละครตัวเอกของเรื่อง หรือตัวเอกของตอนนั้นๆ และตัวละครตัวเอกนั้นจะรำดูดย้าย เมื่อตัวละครตัวเอกนั้นได้แต่งตัวใหม่ให้งดงามกว่าเดิม เช่น รำดูดย้ายทศกัณฐ์ลงสวน หรือเมื่อตัวละครตัวเอกนั้นได้แปลงกายจากบทบาทหนึ่งไปสู่อีกบทบาทหนึ่ง เช่น รำดูดย้ายพราหมณ์ เป็นต้น

ตามแบบแผนของการรำดูดย้าย จะต้องร้องและรำเพลงดูดย้ายและเพลงแม่ศรีติดต่อกันไป ในทางดนตรีไทยถือว่าการร้องเพลงดูดย้ายคือเพลงช้า และการร้องเพลงแม่ศรีคือเพลงเร็ว²

รำดูดย้ายพราหมณ์ เดิมอยู่ในการแสดงเบิกโรงเรื่องดึกดำบรรพ์ เรื่องพระคเณศเสียดา บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นราว พ.ศ.2464 โดยพระองค์ได้นำใจความมาจาก "พรมไหววรดปูราณคัมภีร์" และได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละคร เพื่อให้เหมาะสมแก่การแสดงเป็นละคร แสดงถึงประวัติตอนพระคเณศเสียดา

พระคเณศเป็นนามของเทพเจ้าประจำศิลปวิทยาการ มีศีรษะเป็นช้าง มีร่างกายเป็นมนุษย์เวลานั้นพระคเณศทำหน้าที่เป็นนายทวารบาล ฝ้าอยู่หน้าห้องบรรทมของพระอิศวรและพระอุมา โดยพระเสาวนีย์ของพระอุมา ห้ามมิให้ผู้ใดเข้ามาเฝ้าถึงภายใน ขณะนั้นมีพราหมณ์ผู้หนึ่งเป็นที่โปรดปรานของพระอิศวร และพระอิศวรได้โปรดประทานขวานให้เป็นอาวุธคู่มือ จึงชื่อว่า "ปรศุราม" (รามผู้ถือขวาน) ซึ่งพระอิศวรเคยโปรดให้เข้าเฝ้าถึงที่บรรทม วันนั้น ปรศุรามก็จะเข้าเฝ้าตาม

---

² ป๊อบ คงลายทอง, "เพลงปี่ดูดย้าย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539) , หน้า 6.

เคย พระคณศจึงห้ามปราชญ์ทั้งปวงไว้ ปรศุรามยืนยงจะเข้าไปเฝ้าให้ได้ จึงเกิดสู้รบกันขึ้น ครั้นปรศุรามเพลียงพลั้งลง จึงใช้ขวานซึ่งเป็นอาวุธคู่มือขว้างไปถูกงาช้างของพระคณศหักไป

ในการแสดงเบิกโรงเรื่องพระคณศเสี้ยนนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องเพื่อประกอบการรำดูฉายพราหมณ์ ซึ่งเป็นการรำของพราหมณ์ ในตอนที่พระนารายณ์แปลงองค์เป็นพราหมณ์น้อยไปเฝ้าพระอิศวรและพระอุมา บทร้องมีใจความพรรณนาถึงความงามและทำที่นวยนาดกรีดกรายของตัวละคร ในทางนาฏศิลป์ไทยนิยมกันว่า บทพระราชนิพนธ์บทร้องของรำดูฉายพราหมณ์นี้ ทรงบรรจงคำกลอนไว้อย่างไพเราะสละสลวยซาบซึ้งด้วยรสวรรณคดี และเหมาะสมเป็นอย่างดีแก่การทำบทบาททางนาฏศิลป์

เพลงรำดูฉายส่วนมากแต่งขึ้นสำหรับตัวเอกของเรื่อง หรือตอนนั้นๆ เป็นผู้รำ โดยกำหนดให้เป็นการรำเดี่ยว มีบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นเป็นพิเศษแสดงถึงความงามของตัวละครเมื่อแต่งกายให้งดงามยิ่งขึ้น หรือเมื่อแปลงกายจากบทบาทหนึ่งไปสู่อีกบทบาทหนึ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์รำดูฉายพราหมณ์ ซึ่งเกิดขึ้นในราว พ.ศ.2464 และยังได้รับความนิยมตลอดมาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลากว่า 70 ปีแล้ว ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะศึกษาวิเคราะห์รำดูฉายพราหมณ์ทั้งในแง่ของประวัติความเป็นมา และกลวิธีในการรำดูฉายพราหมณ์ เพื่อยังประโยชน์แก่วงการศึกษาสืบไป

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของรำดูฉาย
2. เพื่อศึกษารำดูฉายพราหมณ์ บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ในรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

- 2.1 บทร้อง
- 2.2 เพลงและดนตรี
- 2.3 ท่ารำ
- 2.4 เครื่องแต่งกายและการแต่งหน้า

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ท่ารำดูฉายพราหมณ์ และศึกษากลวิธีการรำดูฉายพราหมณ์ บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) จากศิลปินทั้ง 3 ท่าน คือ

- 3.1 สองชาติ ชื่นศิริ (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2535) ผู้แสดงรำดูฉายพราหมณ์คนแรก ของกรมศิลปากร

3.2 ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา ศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำดูฉายพราหมณ์ ในการแสดงละครโทรทัศน์ เรื่องการะเกด

3.3 พิสมัย วิไลศักดิ์ ศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำดูฉายพราหมณ์ ในการแสดงภาพยนตร์ เรื่องการะเกด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3.ขอบเขตของการวิจัย

- 1.ศึกษารำดูฉาย ของกรมศิลปากร ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะกล่าวเพียง 16 ชุด
- 2.ศึกษารำดูฉายพราหมณ์ บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.วิธีดำเนินการวิจัย

1.การเก็บข้อมูล และการรวบรวมข้อมูล

- 1.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความที่เกี่ยวข้องกับรำดูฉาย
- 1.2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย และศิลปินที่เคยแสดงรำดูฉายพราหมณ์
- 1.3 ศึกษาพฤติกรรมการรำดูฉายพราหมณ์ โดยการฝึกฝนการรำดูฉายพราหมณ์กับศิลปิน และสังเกตจากแถบบันทึกภาพการรำดูฉายพราหมณ์ของศิลปิน

2.การวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 ศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้ โดยมุ่งหากลวิธีในการรำดูฉายพราหมณ์ของศิลปินทั้ง

3 ท่าน

- 2.2 นำข้อมูลที่ได้มาศึกษา วิเคราะห์และตีความ และสรุปเป็นผลการวิจัย
- 2.3 นำเสนอผลการวิจัยเป็นรูปเล่ม ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ โดยแบ่งบทการนำเสนอต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.ความเป็นมาและความสำคัญของรำดูฉายพราหมณ์
- 2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3.ขอบเขตของการวิจัย
- 4.วิธีดำเนินการวิจัย
- 5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉาย

- 1.ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉายชุดต่างๆ ของกรมศิลปากร จำนวน 16 ชุด
- 2.ตัวละครและการแต่งกายในการรำฉุยฉายชุดต่างๆ ของกรมศิลปากร จำนวน 16 ชุด
- 3.เพลงและบทร้องประกอบการรำฉุยฉาย
- 4.รูปแบบการแสดงรำฉุยฉาย

บทที่ 3 รำฉุยฉายพราหมณ์ บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- 1.ศึกษาประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉายพราหมณ์
- 2.วิวัฒนาการของรำฉุยฉายพราหมณ์
- 3.ตัวละครในการรำฉุยฉายพราหมณ์
- 4.ผู้แสดงรำฉุยฉายพราหมณ์
- 5.เพลงและบทร้องประกอบการรำฉุยฉายพราหมณ์
- 6.เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำฉุยฉายพราหมณ์
- 7.เครื่องแต่งกายและการแต่งหน้าในการรำฉุยฉายพราหมณ์

บทที่ 4 การวิเคราะห์ท่ารำ และการศึกษากลวิธีในการรำฉุยฉายพราหมณ์ บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- 1.ศึกษาท่ารำฉุยฉายพราหมณ์ ของศิลปินทั้ง 3 ท่าน
  - 1.1 ส่องชาติ ชื่นศิริ (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2535) ผู้แสดงรำฉุยฉายพราหมณ์คนแรก ของกรมศิลปากร
  - 1.2 ทรงศรี กุญชร ณ อยุธยา ศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการแสดงรำฉุยฉายพราหมณ์ในการแสดงละครโทรทัศน์ เรื่องการะเกด
  - 1.3 พิสมัย วิไลศักดิ์ ศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำฉุยฉายพราหมณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และศิลปินผู้มีชื่อเสียงจากการรำฉุยฉายพราหมณ์ในการแสดงภาพยนตร์ เรื่องการะเกด
- 2.เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของท่ารำในแต่ละบทร้อง ของศิลปินทั้ง 3 ท่าน
  - 2.1 ตารางเปรียบเทียบท่ารำฉุยฉายพราหมณ์ของศิลปินทั้ง 3 ท่าน
  - 2.2 ตารางบันทึกท่ารำฉุยฉายพราหมณ์ที่แตกต่างกัน
- 3.วิเคราะห์กลวิธีในการรำฉุยฉายพราหมณ์ ของศิลปินทั้ง 3 ท่าน
  - 3.1 การใช้ท่าเชื่อมระหว่างบทร้อง

3.3 การแสดงสีหน้าและอารมณ์

4. ปัจจัยที่ทำให้รำดูยฉายพราหมณ์ได้รับความนิยมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

รายการอ้างอิง

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. ประวัติและผลงานของศิลปินผู้มีชื่อเสียงในการรำดูยฉายพราหมณ์

ภาคผนวก ข. ทำรำดูยฉายพราหมณ์ที่ผู้วิจัยได้รับการถ่ายทอดจาก ครูสองชาติ ชื่นศิริ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษารำดูยฉายชุดอื่นๆ
2. นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาทวิวิธีการรำดูยฉายพราหมณ์ ไปถ่ายทอดให้ศิลปินรุ่นหลัง เพื่อประโยชน์แก่วงการศึกษาสืบไป